
جایگاه احزاب در نظام جمهوری اسلامی ایران

دکتر امید نوروزی

دکتر علی قانع

یونس اسدی مقدم

مصحح

محبوبه کیاورثی

سرشناسه	: نوروژی، امید، ۱۳۶۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: جایگاه احزاب در نظام جمهوری اسلامی ایران / امید نوروژی، علی قانع، یونس اسدی؛ مصحح محبوبه کیامرثی.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات پریکا، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۲ ص: جدول.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۱۲-۰۹-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: حزب‌های سیاسی -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	: حزب‌های سیاسی -- ایران
شناسه افزوده	: قانع، علی، ۱۳۴۹ -
شناسه افزوده	: اسدی مقدم، یونس، ۱۳۴۸ -
شناسه افزوده	: کیامرثی، محبوبه، ۱۳۶۰ - مصحح
رده بندی کنگره	: ۳۲۴/۳۰۹۵۵ : KM۲۴۸۸/ن۱ج۲
رده بندی دیویی	: ۳۲۴/۳۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۵۱۰۳۷

جایگاه احزاب در نظام جمهوری اسلامی ایران

- ♦ مؤلفان: دکتر امید نوروژی، علی قانع و یونس اسدی
- ♦ مصحح: محبوبه کیامرثی
- ♦ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۱۲-۰۹-۸
- ♦ ناشر: نشر پریکا - ۰۹۱۲۵۰۸۸۳۸۱
- ♦ شمارگان: ۲۰۰ جلد - نوبت چاپ: تهران، اول ۱۳۹۳ - قطع: وزیری
- ♦ چاپ و صحافی: کیامرثی
- ♦ قیمت: ۱۶۰۰۰۰ ریال

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان است، هر فردی تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه نماید مورد پیگرد قانونی دارد.

بخش اول: ملاحظات کلی	۱۱
فصل اول: تعاریف، خاستگاه، اهداف	۱۳
مبحث اول: تعاریف	۱۳
گفتار اول: تعریف حزب	۱۳
گفتار دوم: مفهوم حزب	۲۲
گفتار سوم: تفاوت احزاب با سایر تشکلهای اجتماعی	۲۵
مبحث دوم: خاستگاه احزاب	۲۸
گفتار اول: تقسیم بندی پارلمانی	۲۹
گفتار دوم: تقسیم بندی خاص	۳۱
گفتار سوم: تقسیم بندی عام	۳۴
مبحث سوم: اهداف حزب	۳۶
مبحث چهارم: احزاب و دموکراسی	۳۷
مبحث پنجم: احزاب و توسعه سیاسی	۴۱
فصل دوم: کارویژه های احزاب از منظر حقوق عمومی	۴۳
مبحث اول: کارکردهای آشکار احزاب	۴۵
گفتار اول: تجميع منافع و بیان خواسته ها	۴۵
گفتار دوم: آموزش و جامعه پذیری سیاسی	۴۸
گفتار سوم: نظارت و انتقاد از سیاست جاری	۵۱
گفتار چهارم: انتخابات و احزاب	۵۴
گفتار پنجم: شفاف سازی عرصه ی رقابت سیاسی	۵۸
گفتار ششم: ایجاد انسجام و اتحاد ملی	۶۰
مبحث دوم: کارکرد پنهان احزاب	۶۲
مبحث سوم: معایب احزاب	۶۴
فصل سوم: احزاب در اسلام با تأکید بر فقه شیعه	۶۹
مبحث اول: درآمدی بر مفهوم حزب در قرآن	۶۹
مبحث دوم: مخالفین مشروعیت حزب در اسلام	۷۴
مبحث سوم: موافقین مشروعیت احزاب در اسلام	۷۹
گفتار اول: موافقین تام	۷۹
گفتار دوم: موافقین معتدل	۸۱

۹۵.....	گفتار سوم: موافقین مشروط
۹۹.....	بخش دوم: احزاب در ایران
۱۰۱.....	فصل اول: نظام حزبی در ایران
۱۰۱.....	مبحث اول: درآمدی بر نظام حزبی
۱۰۵.....	مبحث دوم: انواع نظام حزبی
۱۰۵.....	گفتار اول: طبقه بندی براساس میزان رقابت
۱۰۶.....	گفتار دوم: طبقه بندی بر اساس تعداد احزاب
۱۱۶.....	مبحث سوم: نوع نظام حزبی در ایران
۱۱۶.....	گفتار اول: جایگاه نظام تک حزبی
۱۱۹.....	گفتار سوم: جایگاه نظام چند حزبی در ایران
۱۲۵.....	فصل دوم: پیشینه قوانین احزاب در ایران
۱۲۵.....	مبحث اول: پیشینه احزاب در ایران
۱۲۶.....	گفتار اول: پیشینه احزاب قبل از انقلاب اسلامی
۱۳۴.....	گفتار دوم: پیشینه احزاب پس از انقلاب اسلامی
۱۴۵.....	مبحث دوم: قوانین احزاب در ایران
۱۴۵.....	گفتار اول: قوانین احزاب قبل از انقلاب اسلامی
۱۴۹.....	گفتار دوم: قوانین احزاب بعد از انقلاب اسلامی
۱۶۳.....	فصل سوم: علل ناکارآمدی احزاب در ایران
۱۶۳.....	مبحث اول: علل ساختاری - تاریخی:
۱۶۸.....	مبحث دوم: علل اقتصادی
۱۷۱.....	مبحث سوم: علل فرهنگی (فرهنگ سیاسی)
۱۷۴.....	مبحث چهارم: علل عملکردی
۱۸۳.....	مبحث پنجم: علل حقوقی و قضائی
۱۹۵.....	پیوست‌ها
۱۹۶.....	پیوست ۱.....
۱۹۸.....	پیوست ۲.....
۲۰۳.....	پیوست ۳.....
۲۱۱.....	پیوست ۴.....
۲۱۳.....	نتیجه گیری
۲۱۹.....	فهرست منابع و مآخذ.....

مقدمه

از میان حقوق اساسی و آزادی‌های فردی که هر شهروند به دلیل هویت و ماهیت انسانی خویش از آن بهره‌مند است، می‌توان به آزادی تشکل اشاره نمود که شهروندان حق دارند برای رسیدن به هدف مشترک گرد هم آمده و تشکیل حزب و گروه بدهند. حزب به معنای جدید آن (گروه‌های سیاسی)، مولود لیبرالیسم و از مظاهر جوامع دموکراتیک به شمار می‌رود.

احزاب سیاسی یکی از مهم‌ترین پدیده‌های سیاسی هستند که در کشاکش قدرت و مبارزات انتخاباتی، رفیع‌ترین سکوی موفقیت را در مقایسه با سایر شیوه‌های به کارگیری قدرت سیاسی از آن خود کرده و به عنوان سمبل اراده عمومی در بستر دموکراسی متجلی گشته‌اند. این پدیده سیاسی نخستین بار در مغرب زمین در پی ظهور بورژوازی و تحقق ایده دموکراسی در نقش نهادی حایل میان جامعه و حکومت و با هدف دفاع از حقوق و آزادی‌های فردی در برابر قدرت‌های سیاسی استبدادی به وجود آمد و همزمان با سایر مظاهر مردم سالاری گسترش و مطلوبیت یافت.

احزاب سیاسی به عنوان ساز و کار اصلی نهادینه کردن رقابت مسالمت آمیز، نقش برجسته ای در دموکراسی‌های معاصر، ایفا می‌کنند. بسیاری از کشورهای جهان - به خصوص با گسترش مردم سالاری طی دهه‌های اخیر با شکل‌گیری و فعالیت رو به رشد گروه‌ها و تشکل‌های حزبی و شبه حزبی، رو به رو بوده‌اند.

عصر ما، عصر دموکراسی‌های نمایندگی است. این گونه دموکراسی‌ها بدون وجود افراد هم فکر که هماهنگ عمل نمایند به دشواری می‌توانند وظایف خود را اجرا کنند. تا زمانی که نمایندگان مردم در احزاب سیاسی، سازمان نیافته باشند، مجالس مقنن از افرادی، تشکیل خواهند شد که نمی‌توانند به طور مناسب به وظایف خود، سنجیده عمل کنند. در واقع، حکومت نمایندگی در مقیاس ملی بدون وجود احزاب سیاسی سازمان یافته غیر قابل تصور است.

تحرز به معنای امکان رقابت گروه‌های سیاسی برای به دست گرفتن قدرت سیاسی، نه تنها موجب شفاف شدن روابط میان مردم و قدرت حاکم می‌گردد بلکه تدبیری است جهت تحکیم شایسته سالاری و مهم‌تر از همه‌ی این‌ها وسیله‌ای است جهت تدبیر و کنترل قدرت و ممانعت از سوء استفاده از آن.

با توجه به نقش و اهمیت احزاب سیاسی در تأمین حقوق عمومی و مصالح شهروندان و با عنایت به این امر که با از میان رفتن مبانی سنتی مشروعیت و لزوم کسب مشروعیت از طریق مردم، احزاب سیاسی به عنوان مهم‌ترین سازمان جامعه‌ی مدنی و از ابزار و لوازم اصلی تحقق دموکراسی واقعی بوده که نقش مهمی در حفظ و توسعه‌ی این نوع نظام سیاسی از خود ایفا می‌کنند و با علم به این امر که عصر ما عصر دموکراسی‌های نمایندگی است و شرط نخستین دموکراسی‌های نمایندگی، وجود تحرز در ساختار کشور است؛ اما سازماندهی شدن تحرز در ساختارهای جوامع نیز براساس اصل حاکمیت قانون بایستی با قانون‌گرایی همراه باشد، بر این اساس و با علم به این که کشور ایران در مرحله‌ی گذار به دموکراسی است و در این راه با چالش‌های جدی رو به روست، این کتاب بر آن است تا به جایگاه تحرز در نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس قانون اساسی و قوانین و مقررات موضوعه‌ی مربوطه به آن بپردازد و به این سوالات پاسخ دهد:

۱- دیدگاه قانون اساسی و قوانین عادی جمهوری اسلامی ایران نسبت به احزاب به عنوان یکی از مصادیق حقوق انسان‌ها چه بوده است؟ ۲- آیا بعد از انقلاب اسلامی، احزاب در عرصه‌های عملکردی خویش دارای کارآمدی لازم بوده‌اند و آیا توانسته‌اند جنبه‌هایی ایجابی پدیده حزب و تحرز را در کشورمان محقق کنند. عوامل ناکارآمدی مفروض چه بوده است؟ این کتاب در دو بخش به نگارش در آمده است. بخش اول به ملاحظات کلی درباره احزاب پرداخته و به بیان تعریف جامع حزب و تفاوت احزاب با سایر تشکیلات و نظراتی که پیرامون پیدایش و خاستگاه احزاب و همچنین ارتباط بین احزاب و دموکراسی و توسعه سیاسی، کارویژه‌های احزاب، تئوری جایگاه احزاب در اسلام با تأکید بر فقه شیعه و بررسی دیدگاه صاحب نظران پرداخته است. بخش دوم شامل نظام حزبی در ایران است که به پیشینه و

تاریخچه احزاب در قبل و بعد از انقلاب، جایگاه احزاب در نظام حقوقی ایران و بررسی علل ناکارآمدی احزاب در جمهوری اسلامی ایران از منظر عوامل حقوقی، تاریخی، اقتصادی و ... پرداخته است.

هدف از نگارش این کتاب شناخت نارسایی های حقوقی و قانونی در حوزه احزاب در جمهوری اسلامی ایران است تا با ارائه راهکار در جهت رفع این کاستی ها امیدوار به بهبود وضع موجود باشیم.

در خاتمه از استاد گرانقدر و فرهیخته جناب آقای دکتر سید محمد هاشمی که در تدوین این کتاب از راهنمایی های ارزنده شان بهره برده ام و همواره در راه کسب علم و معرفت مرا یاری نموده اند، صمیمانه سپاسگزارم.